

Ədəbiyyat

1. Sevinc Abbasova: İngilis dilinin metodikasında yeni müasir təlim metodları . Bakı 2015
2. Veisova Z: Fəal interaktiv təlim , müəllimlər üçün vəsait. UNİSEF 2007
3. Tahirova A.T , Salayeva Ə.M “Orta məktəblərdə ingilis dilinin təd. Metod.” Bakı 1978
4. [http/ www. təhsilproblemləri.com](http://www.təhsilproblemləri.com)

PRONUNCIATION TRAINING

Nasibova Fakhriya Bandar

Summary

In order to speak any language one must be able to pronounce words and sentences in that language correctly.

It means that the learners of a foreign language must first of all know how to pronounce, isolated sounds, learn to join them within words and sentences .

In order to master the pronunciation of a foreign language the learner must know how to use the organs of speech to produce new speech sounds.

ОБУЧЕНИЕ ПРОИЗНОШЕНИЮ

Насибова Фахрия Вандар кызы

Резюме

Для того чтобы разговаривать на каком-нибудь иностранном языке обучающий должен уметь правильно произнести слова и предложения в том языке. Это означает что обучающий иностранного языка должен знать как произнести отдельных звуков, научиться соединять их в словах и предложениях.

Для владения иностранного языка обучающий должен знать как использовать органов речи чтобы правильно произнести речевых звуков.

Rəyçi: dos. Əliyeva Zahirə

Praktik xarici dillər kafedrasının 16 fevral 2021-ci il tarixli iclasın 05 saylı protokolu

Daxil olma tarixi 24 fevral 2021-ci il

UOT:796.

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN HƏYATINDA FİZİKİ TƏRBİYƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Qazaxova Şahnaz Xəlilhacı qızı, Məmmədova Amaliya Məmmədəğa qızı

Gəncə Dövlət Universiteti

idsmankafedrası@mail.ru

Xülasə: *Hərtərəfli inkişaf etmiş müasir insanın hazırlığında fiziki tərbiyənin, hələ uşaqlıq illərində düzgün qurulması böyük əhəmiyyət kəsb edir.*

Fiziki tərbiyə nəzəriyyəsi uşağın fiziki inkişafına xüsusi mühitin aktiv təsirinin ətrafına əsaslanır. Xarici mühitin fiziki inkişaf göstəricilərinə çox cəhətli təsirini sübut edir.

Beləliklə fiziki tərbiyə məktəbəqədər yaşlı uşaqların sağlam və möhkəm böyüməsini təmin edir.onlara həyatda zəruri olan hərəkət, bacarıq və vərdişləri aşılayır,onları əmək həyatına və vətənin müdafiəsinə hazırlayır.

Açar sözlər: *məktəbəqədər uşaqlar, fiziki tərbiyə, fiziki inkişaf, uşaqların sağlamlığı, hərəkətlər.*

Key words: *preschool children, physical education, physical development, children's health, exercise*

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, физическое воспитание, физическое развитие, здоровье детей, упражнения.

Hərtərəfli inkişaf etmiş müasir insanın hazırlığında fiziki tərbiyənin, hələ uşaqlıq illərində düzgün qurulması böyük əhəmiyyəti kəsb edir. Məhz bu illər orqanizmin ən vacib sistemlərinin intensiv artımı və inkişafı, onların funksiyalarının təkmilləşdirilməsi həyata keçirilir. Burada fiziki və mənəvi imkanlarının hərtərəfli inkişafı üçün təməl qoyulur. Orqanizmin, sağlamlığın möhkəmləndirilməsi, düzgün qamətin formalaşması, həyatı vacib elementar hərəkətləri bacarmaq, gigiyenik vərdişlər və.s. üçün bu ən əlverişli dövürdür. Ona görə də, düzgün fiziki tərbiyə baxımından əgər bu dövür əldən verilərsə gələcəkdə buraxılmış səhvlərin aradan qaldırılması çox çətin olacaq. Əbəs yerə gəldim əfsanədə deyilməyib ki, Sokratdan üç günlük uşağın tərbiyəsi ilə nə vaxt məşğul olmağa başlamaq lazımdır soruşan ana, cavabında məhz üç gün gecikdiyini eşidir.

Müxtəlif elmi məlumatlar göstərir ki, ümumiyyətlə tərbiyəni, o cümlədən fiziki hərəkətlərin icrasını uşaq dünyaya gələn andan başlamaq lazımdır, yoxsa sonra çox şeyi itirmək olar.

Bunun üçün insan həyatının əlverişli və çoxməsuliyyətli dövrünü əldən verməmək üçün ölkəmizdə Dövlət səviyəsində fiziki tərbiyə sistemi həyata keçirilir. Bunlar artıq məktəbəqədər uşaq müəssisələrində, körpələr evi və uşaq bağçalarında, sonra isə ümumtəhsil məktəblərində, orta ixtisas və ali təhsil ocaqlarında, orduda, qismən istehsalat və müalicə müəssisələrində davam etdirilir. Burada fiziki tərbiyə mövcud tədris proqramlarına əsasən yerinə yetirilir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri ailələrlə birlikdə uşaqların fiziki və mənəvi formalaşmasının ən vacib dövründə onların düzgün fiziki inkişafını təmin etmək iqtidarındadır.

Mühitə fərdi uyğunlaşmalar kifayət qədər müxtəlifdir, onlar uşağın həyat şəraitindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Eyni zamanda ətraf mühit şəraiti təşkil edilmiş tədbirlərlə bilərəkdən dəyişdirilə bilər. Xüsusən, fiziki hərəkətlər vasitəsi ilə, insan orqanizminin funksional imkanlarının mühüm artımına, genişlənməsinə və təkmilləşməsinə nail olmaq mümkündür. Bədəni möhkəmləndirmə proseduraları ilə əlaqəli fiziki hərəkətlərin yerinə yetirilməsi insan orqanizminin ətraf mühit dəyişgənliyinə dayanıqlığını artırır və bununla orqanizmin müxtəlif əlverişsiz şəraitlərdə (soyuq, yüksək hərəkət, oksigen çatışmamazlığı, həddindən artıq yorulma, və s.) normal fəaliyyət göstərmə diapazonunu genişləndirir.

Beləliklə, orqanizmi ətraf mühitlə utğunlaşmasının artırılmasında fiziki tərbiyənin rolu çox böyükdür. Bunu tam evəz edəcək heç nə yoxdur. Problemin həlli, insan orqanizminin konkret şəraitə uyğunlaşma mexanizminin genişlənməsi üçün müvafiq metodikaları hazırlayıb, onlardan fəal istifadə etməkdir.

Fiziki tərbiyə məqsədli, planlı və mütəşəkkil proses olmaqla gənc nəslin sağlamlığını təmin edir, fiziki qabiliyyətləri və keyfiyyətləri inkişaf etdirir. Fiziki tərbiyə hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətin formalaşması şərtidir. Fiziki tərbiyə gənc nəslin sağlamlığını təmin etməyə, onun fiziki qabiliyyətlərini inkişaf etdirməyə, hərəkət vərdişlərinin və bacarıqlarının formalaşmasına xidmət edir.

Hal-hazırda cəmiyyətdə fiziki tərbiyənin rolu məktəbəqədər yaşdan uşağın hərtərəfli fiziki cəhətdən möhkəmlənməsindən, onu əməyə və Vətənin müdafiəsinə hazırlamaqdan ibarətdir. Bu məqsəd həm təbiətin təbii qüvvələrindən, gigiyenik amillərdən məqsədəuyğun istifadə etməklə, həm də xüsusi hazırlanmış fiziki təmrinlər sistemi vasitəsi ilə uşaqlara təsir göstərməklə həyata keçirilir.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlara ilk növbədə fiziki sağlamlıq lazımdır. Məktəbəqədər yaş dövründə uşaqların sağlamlığının bünövrəsi qoyulur. Uşağın anotomo-fizioloji inkişafını və sağlamlığını təmin etmədən onun gələcək inkişafından söz açmaq olmaz. Məhz buna görə də körpəlik dövründən uşağın sağlamlığı qayğısına qalmaq lazımdır. Məşhur rus alimi xirurg, akademik N.M.Amasov “Sağlamlıq yoxsa xoşbəxtlik mühümdür?” sualına belə cavab

vermişdir: “Xoşbəxtlik və sağlamlıq sıx əlaqəlidir. Sağlamlıq olmadan xoşbəxtlik, xoşbəxtlik olmadan sağlamlıq yoxdur”.

Cəmiyyətin ən qiymətli sərvəti olan uşaqların sağlamlığı müdrik insanların da diqqətini cəlb etmişdir. Antik dövrün böyük filosofu Platon da sağlamlığı insan üçün xoşbəxtlik saymışdır. Qədim Elladanın nəhəng qayalarının birində bu sözlər yazılmışdır: “Güclü olmaq istəyirsənsə qaç, sağlam olmaq istəyirsənsə qaç, gözəl olmaq istəyirsənsə qaç”.

Lakin fiziki tərbiyə ancaq fiziki inkişafa təsir etməklə məhdud qalmır, o uşağın bütün şəxsiyyətinə dərinlən təsir edir. Fiziki, əqli və mənəvi inkişaf arasındakı əlaqə “Sağlam bədəndə sağlam ruh olar” atalar sözündə əks etdirilmişdir.

Tərbiyə sisteminin komponenti olan fiziki tərbiyə əxlaqi, əqli tərbiyə, əmək tərbiyəsi, estetik tərbiyə ilə obyektiv surətdə əlaqəlidir və uşaq şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafına kömək edir.

Uşağın yaşadığı mühitə təsir etməklə, həyatını yaxşılaşdırmaqla, elmi surətdə əsaslandırılmış fiziki tərbiyə sistemi tətbiq etməklə, uşağın fiziki inkişafına fəal təsir göstərməklə onun göstəricilərini yaxşılaşdırmaq olar. Fiziki inkişaf sferasına təsir göstərdikdə fiziki tərbiyə uşağı əqli, əxlaqi, estetik cəhətdən inkişaf etdirir. Fiziki tərbiyənin əqli tərbiyə ilə əlaqəsi böyükdür.

P.F.Lesqaft qeyd edir ki, “Fiziki mümarisələrin, şübhəsiz ki, tərbiyəvi əhəmiyyəti də vardır, onlar enerjini fəaliyyətə doğru təhrik etmiş, bununla bərabər özünün bütün təzahürlərində insanı təmkinlilik və mülayimliyə alışıdır”. Bununla da P.F.Lesqaft göstərmək istəmişdir ki, fiziki tərbiyə orqanizmin sağlamlaşması ilə məhdudlaşmır, həm də orqanik şəkildə əqli, əxlaqi, əmək və estetik tərbiyənin vəzifələri ilə əlaqəlidir.

J.J.Russo yazırdı: “Bədənin və hiss üzvlərinin inkişafı düzgün tərbiyənin əsasıdır. Fikirləşməyi öyrənmək üçün üzvlərimizi, hisslərimizi və aqlımızın silahları olan orqanlarımızı mümarisə etdirmək lazımdır, bu silahlardan mümkün ola bilən faydanı götürmək üçün, onları əldə edən bədənin möhkəm və sağlam olması lazımdır”. Bununla da J.J.Russo hələ iki əsr bundan əvvəl göstərmək istəmişdir ki, “siz uşaqlarda ağıl əmələ gətirmək istəyirsinizsə, ağılın idarə edəcəyi qüvvəsini təmin etdirin, onun bədəninə təkidlə inkişaf etdirin, onun ağıllı, dərrakəli olması üçün onu möhkəm və sağlam edin”.

Məktəbəqədər yaş dövründən mənəvi zənginlik əldə edə bilmək, əxlaqi cəhətdən saf olmaq, yüksək estetik zövqə malik ola bilmək üçün uşaq ilk növbədə fiziki cəhətdən sağlam olmalıdır. Platon deyirdi: “Mən belə hesab etmirəm ki, insanın bədəni qaydasında olduqda o öz-özünə könül xoşluğu yaradır; mənə əksinə, könül xoşluğu bədənin daha yaxşı vəziyyəti üçün şərtidir”.

Fiziki tərbiyənin müxtəlif vasitələrini seçərkən və onlardan istifadə edərkən nəinki uşaqların səhhətinin möhkəmlənməsi və fiziki inkişafı üçün onların əhəmiyyətinə, həm də onların uşağın şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafına, təsirinə əsaslanmaq lazımdır. Məsələn, uşaqların açıq havada fəaliyyətinin məzmununu və bu fəaliyyətə rəhbərlik üsullarını fikirləşərkən, tərbiyəçi nəinki ancaq uşaqların sağlamlığı, həm də əqli, əxlaqi və estetik tərbiyəsi qayğısına da qalmalıdır.

Uşaq şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafı üçün fiziki və əqli tərbiyənin qarşılıqlı əlaqəsi əhəmiyyətlidir. Əqli yüksəliş və inkişaf müvafiq fiziki inkişaf tələb edir. Fiziki inkişaf səviyyəsinin yüksəlməsi əqli fəaliyyətin inkişafına kömək edir, uşaqların əqli tərbiyəsini inkişaf etdirir.

Fiziki tərbiyənin əxlaq tərbiyəsi ilə əlaqəsi də böyükdür. Fiziki tərbiyə prosesində hərəkətlər, mədəni davranış vərdislərinə yiyələndikdə, möhkəmləndirici proseduraları vaxtında yerinə yetirdikdə, hərəkətlərini məqsədə yönəltmək, sərbəstlik, səbatlılıq, təmkinlilik, öz davranışını idarə etmək bacarığı, iradə möhkəmliyi, müstəqillik, fəallıq inkişaf edir.

Fiziki tərbiyə estetik hisslərin formalaşmasına da təsir edir. Sağlamlıq duyğusu, səliqəlilik və təmizlik vərdişləri, estetik inkişafın başlanğıcıdır. Bunlar uşaqlarda dəyişməyən sevinc və həzz almaq hissi əmələ gətirir. Uşaqlar gözəl hərəkətdən həzz almaq, onların düzgünlüyünü, ritmikliyini, qəşəngliyini qiymətləndirmək bacarığına malikdirlər.

Beləliklə, fiziki tərbiyə məktəbəqədər yaşlı uşaqların sağlam və möhkəm böyüməsini təmin edir, onlara həyatda zəruri olan hərəkət, bacarıq və vərdişləri aşılayır, onları əmək həyatına və Vətənin müdafiəsinə hazırlayır. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində əqli qabiliyyətləri, estetik zövq və hissləri, əmək vərdişlərini fiziki mədəniyyət məşğələləri ilə üzvü surətdə birləşdirir, onların ahəngdar inkişafını təmin edir.

Fiziki tərbiyə nəzəriyyəsi uşağın fiziki inkişafına xarici mühitin aktiv təsirinin etirafına əsaslanır, xarici mühitin fiziki inkişaf göstəricilərinə çox cəhətli təsirini sübut edir. Mərkəzi əsəb sisteminin yüksək plastikliyi, onun böyük dəyişkənliyini, hətta irsi göstəricilərin dəyişkənliyini müəyyənləşdirir. Bu uşağın orqanizminə müntəzəm olaraq təsir etməyə, onu yaxşılaşdırmağa, təbii çatışmamazlıqlara təsir etməyə, onu gimnastika, xüsusi fiziki mürəbbisələr, hərəkətli oyunlar, möhkəmləndirmə kimi xüsusi fiziki tərbiyə vasitələrinin köməyi ilə islah etməyə imkan verir.

Körpə və məktəbəqədər yaşlı uşaq hərəkət vasitəsi ilə ətrafla tanış olur. Hər bir hərəkət yalnız xarici əşyalarla yox, özünün əzələləri, bağları, vətərləri ilə əmələ gələn duyğularla müşayiət edilir. Bunlarla əlaqədə olmadan, hərəkəti duyğular olmadan duyğu, təsəvvür yoxdur. Uşağın beyin mərkəzi əsəb sistemindən əzələlərə gedən və əksinə hərəkət aparatının müxtəlif hissələrindən beyinə gedən ikitərəfli qıcıqlandırıcı axınla oyanır. İ.M.Seçenovun əsərində göstərilir ki, hərəkəti fəaliyyətin qavrama bacarığı ilə, düşüncə ilə, fikirləşmək və mühakimə etməklə sıx əlaqəsi vardır. Hərəkət uşağın fiziki və ümumi inkişafının zəruri həyat əsasını təşkil edir.

Ədəbiyyat

1. T.M.İsmayılov., C.M.Məmmədova. “İdman psixologiyası”. Bakı, “Maarif” nəşriyyatı. 2002, 276 səh.
2. Ə. Paşayev, F. Rüstəmov “Pedaqogika” Bakı 2002
3. Qədirov Ə.Ə. Yaş psixologiyası. – Bakı, 2002
4. M. Həmzəyev, F.Seyidov “Psixologiya” – Bakı, 2009

THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE LIVES OF PRESCHOOLCHILDREN

Qazaxova Şahnaz Xəlilhacı qızı, Məmmədova Amaliya Məmmədağa qızı
Summary

Proper organization of physical education in childhood is ofn great importance in the preparation of a comprehensively developed modern man.

The theory of physical education is based on the active influence of the external environment on the physical development of the child, proves the multifaceted effect of the external environment on the indicators of physical development

Thus, physical education ensures the healthy and strong growth of preschool children, instills in them the motor, skills and habits necessary for life, prepares them for working life and defence of the homeland.

ЗНАЧЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ЖИЗНИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Gazahova Shahnaz Halilhadji, Mammadova Amalya Mammadaga
Резюме

Правильная организация физического воспитания в детстве имеет большое значение в подготовке всесторонне развитого современного человека.

Теория физического воспитания основана на активном влиянии внешней среды на физическое развитие ребенка, доказывает многогранность влияния внешней среды на показатели физического развития.

Таким образом, физическое воспитание обеспечивает здоровый и сильный рост дошкольников, прививает им двигательные навыки, необходимые для жизни, готовит их к трудовой жизни и защите родины.

*Rəyçi: Bədən tərbiyəsi və idman kafedrasının b/m Haqqverdiyev İlqar Arif oğlu
Bədən tərbiyəsi və idman kafedrasının 07.04.2021 tarixli iclasın 3 saylı pratakol.
Daxil olma tarixi 10 aprel 2021-ci il*

UOT:80.

MORFOLOGİYA TƏLİMİNDƏ EKSPERİMENTAL MÜŞAHİDƏ: QARŞIYA ÇIXAN ÇƏTİNLİKLƏR

*dosent Quliyeva Tahirə Abdurəhman qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
Gceferova@rambler.ru*

Xülasə: Şagird tərəfindən nisbətən çətin mənimsənilən nə ola bilər? Bu çətinliyin konkret olaraq necə aradan qaldırmaq olar? Mənimsəmənin sabitliyinə və yaradıcı, müstəqil tətbiqetməyə necə nail olmaq olar? Bu kimi suallar müəllimi daima narahat etməli və onun bütün imkanları bu istiqamətə səfərbər edilməlidir. Bu prizmadan yanaşaraq morfologiya bölməsinin nisbətən çətin mənimsənilən mövzularını, interferativ qarşılaşma, qarışdırma yaranan məsələləri və onların linqvidaktik problemləri araşdırılır

Açar sözlər: Morfologiya, mənimsəmə, yaranan çətinliklər, yaradıcı, müstəqil tətbiqetmə

Ключевые слова: Морфология, мастерство, трудности, творческое, самостоятельное применение

Key words: Morphology, mastery, difficulties, creative, independent application

Azərbaycan dilçiliyində elmi qrammatikanın təşəkkülü və tədrisi məsələləri B.Çobanzadə, M.Şirəliyev, M.Hüseynzadə, F.Zeynalov, Z.Budaqova, Y.Seyidov, Ə.Abdullayev, H.Mirzəzadə, A.Abdullayev, A.Qurbanov, H.Mirzəyev, V.Əliyev, B.Xəlilov, Ə.Tanrıverdiyev və s. kimi alimlərin adları ilə sıx əlaqəlidir. Ümumən morfologiyaya aid tədqiq və araşdırmalarda sual doğuran cəhətlər çoxdur. Hələ də sifətlər fe'llə əlaqəyə girdikdə adverbiallaşma zərf kimi izah olunur. Eyni şəkildə adlara artırıldıqda xəbərlilik, feillərə artırıldıqda şəxs şəkildə adlandırılır. Nitq hissələrinin təsnifində sintaktik prinsip üstün tutulur və eyni sözlər yerinə görə say və zərf, sifət və zərf hesab olunur və s.

Görkəmli dilçi-alim M. Hüseynzadə hal, kəmiyyət, mənsubiyyət və xəbərlilik kateqoriyalarını ümumi qrammatik kateqoriyalar adlandırmışdır. Lakin məlumdur ki, heç bir sifət saf halda hallanmaz, mənsubiyyət şəkildə qəbul etməz. Hal və mənsubiyyət ismin qrammatik əlamətləridir. Bunların ümumi qrammatik kateqoriya adlandırılması yuxarıda qeyd etdiyimiz prosesi, konkret desək, substantivləşməni nəzərə almamağın nəticəsidir. *İrəli, içəri, geri, yuxarı, aşağı, ora, bura* tipli sözlər mahiyyət etibarilə məkan bildirən isimlərdən fərqlənmir və ismin bütün halları üzrə dəyişir. Bu cür sözlər adlıq, yönlük, yerlik və çıxışlıq hallarında zərf hesab olunursa, yiyəlik və tə'sirlik halda nə olur? Və əgər